

ЛЕГІОНИ ПОЛЬСЬКІ — загальна назва польських добровольчих військових формувань, що діяли у складі військ іноземних держав після втрати Польщею незалежності внаслідок поділів 1772, 1793, 1795. Уперше такі військ. формування сформовані й діяли 1797–1803, удруге — 1848–49, утретє — 1914–17. У 1797 Л. п. створ. з ініціативи генерал-поручика Я.-Г. Домбровського на тер. Італії. Підпорядковувалися командуванню франц. армії й брали участь у бойових діях на її боці. Початково утримувалися коштом створ. Наполеоном Бонапартом Ломбард. Респ., згодом — франц. скарбниці. У легіонах служили переважно полонені французами поляки з австр. війська й втікачі з колиш. Речі Посполитої (зокрема й з укр. земель). Генерал-поручик Я.-Г. Домбровський хотів мати військо зі свідомою дисципліною, тому офіцери з метою патріот. виховання жовнірів влаштовували курси читання й письма, проводили бесіди з вітчизн. історії. Знач. популярністю користувалася пісня «Jeszcze Polska nie zginęła» на сл. офіцера легіону Ю. Вибицькі (первісно називалася «Mazurek Dąbrowskiego»), що нині є нац. гімном Польщі. За час існування легіонів у їхніх лавах служило бл. 25 тис. вояків. Найчисельнішим особовий склад був 1801 — 15 063 жовніри й офіцери. Після укладення Францією 1801 Люневіль. миру з Австрією, проти якої гол. чином і воювали Л. п., значна частина вояків на знак протесту залишила службу. Інших легіонерів франц. влада вислала на о-в Сан-Домінго (нині Гаїті) для боротьби з повстанцями, однак багато польс. вояків перейшло на бік місц. населення. Невдовзі Л. п. розформовано. Удруге створ. 1848 у Ломбардії, Венеції й П'ємонті з ініціативи польс. поета А. Міцкевича (воювали проти Австрії за свободу Ломбардії). Заг. гасла їхньої боротьби: війна за свободу сумління й слова, рівність усіх (включаючи євреїв і жінок) перед законом, солідарність із поневоленими слов'ян. народами. Незважаючи на те, що Л. п. не отримали благословення Папи Римського Пія IX, вони 16–17 червня 1849 на чолі з А. Міцкевичем вступили до Рима, однак незабаром їх виведено з міста й розформовано. З поч. Крим. війни 1853–56 А. Міцкевич виїхав до Стамбула з наміром сформувати там польс. частини для боротьби з Рос. імперією, однак 1855 він помер, а задум так і не був реалізований. Утретє Л. п. організов. 1914 з ініціативи Ю.-К. Пілсудського (брали участь у бойових діях на боці австро-угор. та нім. військ). До їхніх лав вступали поляки, євреї та українці (як правило, греко-католики), звільнені від військ. служби або делеговані до Л. п. з австро-угор. війська, а також добровольці з польс. тер., окупов. рос. армією. Більшість з них перед 1-ю світ. війною пройшла підготовку в польс. парамілітар.

організаціях, що діяли легально на тер. Австро-Угор. і нелегально — на тер. Рос. імперій. Формуванню Л. п. передувала невдала спроба Ю.-К. Пілсудського підняти на поч. 1-ї світової війни на тер. Царства Польського повстання проти Рос. імперії. У свою чергу, ініціативу щодо організації легіонів підхопили польс. політики Галичини, угодовськи налаштовані до Австро-Угорщини, які для цього заснували Гол. нац. комітет (початково планувалося сформувати 2 легіони по 9 тис. вояків). Уже наприкінці серпня 1914 у Кракові укомплектовано 3х. легіон, у Львові — Сх. (ліквідов. у вересні). Відтоді назву «Л. п.» вживали стосовно частин, які постали на базі 3х. легіону. Найраніше сформована 1-а бригада під командуванням Ю.-К. Пілсудського (після його відмови від командування бригаду в жовтні 1916 очолив полковник М. Янушайтіс), що була й найчисельнішою (бл. 25 тис. вояків). До її складу входили 1-й, 5-й і 7-й піхотні полки та 1-й полк уланів. У травні 1915 в м. Коломия (нині Івано-Франків. обл.) створ. 2-у бригаду (т. зв. Карпат., або Залізну). Первісно нею командував полковник Ф. Кіттнер, від серпня 1916 — полковник Ю. Галлер. Складалася з 2-го й 3-го піхот. полків й 2-го полку уланів. Одночасно сформовано найменшу 3-ю бригаду в складі 4-го й 6-го піхот. полків. Нею командували полковники В. Гжесіцкі, С. Шептицький (він мав намір очолити Легіон УСС, однак укр. політики Галичини не дали на це згоди), З. Зелінські, Б. Роя. Як військ. формування всі 3 бригади підпорядк. командуванню Л. п. (останнє, у свою чергу, — гол. командуванню австро-угор. війська), політично — Гол. нац. комітету з резиденцією в Кракові. Після захоплення 1915 нім. і австро-угор. військами тер. Царства Польського Л. п. передислоковано на Волинь, де легіонери під командуванням Ю.-К. Пілсудського 4–6 липня 1916 взяли участь у битві з рос. військами поблизу Костюхівки (нині Маневич. р-ну Волин. обл.). Згодом образ 1-ї бригади, що діяла під проводом Ю.-К. Пілсудського і вирізнялася серед ін. легіонів патріот. настроєм її вояків та демократизмом стосунків між офіцерами й солдатами, набув статусу взірця елітар. з'єднання; її вояки фаворитизувалися як у війську, так і цивіл. житті. Через конфлікти з австро-угор. і нім. командуванням Ю.-К. Пілсудський 26 вересня 1916 відмовився від командування 1-ю бригадою, а після того, як австро-угор. імператор Франц-Йосиф I Габсбург і нім. імператор Вільгельм II Гогенцоллерн оголосили про створення залежного від Центр. держав Царства Польського і від легіонерів почали вимагати присяги на відданість союзниц. австро-нім. армії, звернувся із закликом не складати такої присяги. Польс. легіонерів, які не склали присяги (більшість вояків 1-ї і 3-ї бригад),

інтернували до таборів у Бенямінові та Щипйорно. Вояки 2-ї бригади склали присягу й увійшли до складу новосформов. Польс. допоміж. корпусу. Легіонерів-галичан, які склали присягу, зарахували до австро-угор. війська. Ю.-К. Пілсудського та його начштабу полковника К. Соснковського інтерновано у нім. фортеці в м. Магдебург. Після відродження 1918 Польщі вояки Л. п. увійшли до складу Війська Польського. На Поділлі й Волині вони неодноразово мали бойові зіткнення з укр. селянством і військами Армії УНР, зокрема 7 березня 1919 у бою з укр. військами смертельно поранено колиш. легіонера підполковника Л. Ліс-Кулю. Багато колиш. легіонерів у міжвоєн. час стали урядовцями, серед них — майор А. Білик, який був Терноп. (1936–37) і Львів. (1937–39) воєводою. Колишні вояки Л. п. служили держ. чиновниками у Станіслав. та Поліс. воєводствах і на Волині.

Рекомендована література

1. М. Kukiel. Zarys historii wojskowości w Polsce. Warszawa, 1922;
2. Кулик А., Пташинський П. До історії збройної спільки

української буржуазії та польських поміщиків для боротьби проти пролетарської революції: Польські легіони на Поділлі та Волині 1918 р.: Док. // Арх. Рад. України. 1932. № 4–5;

3. S. Kieniewicz. Legion Mickiewicza 1848–1849. Warszawa, 1957;
4. J. T. Nowak. Droga życiowa pułkownika Lisa-Kuli. Przemyśl, 1985;
5. J. Mleczak. Akcja werbunkowa Naczelnego Komitetu Narodowego w Galicji i Królestwie Polskim w latach 1914–1916. Przemyśl, 1988;
6. U źródeł niepodległości. 1914–1918: Z dziejów polskiego czynu zbrojnego. Warszawa, 1988;
7. W. Lipiński. Walka zbrojna o niepodległość Polski w latach 1905–1918. Warszawa, 1990;
8. W. Suleja. Józef Piłsudski. Wrocław, 1995;
9. M. Klimecki. Legiony Polskie. Warszawa, 1996;
10. Polacy na Ukrainie: Zbiór dokumentów. Cz. 1: Lata 1917–1939, t. 3–4. Przemyśl, 2001–04.

О. С. Рубльов

Бібліографічний опис:

Легіони польські / О. С. Рубльов // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-54031>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).